

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

«ЕКСКУРСОЛОГІЯ»

*(для студентів 5–6 курсів усіх форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
спеціальності 242 – Туризмознавство)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2017

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Екскурсологія» (для студентів 5–6 курсів усіх форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності 242 Туризмознавство)/ Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : В. В. Абрамов, І. Л. Полчанінова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017 – 23 с.

Укладачі **В. В. Абрамов**, канд. екон. наук **І. Л. Полчанінова**

Рецензент **І. М. Писаревський**, доктор економічних наук, професор Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства, протокол № 1 від 29.08.2016 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Тематичний план та зміст навчальної дисципліни.....	5
2 План практичних (семінарських) занять.....	8
3 Самостійна робота студентів.....	10
4 Розрахунково-графічна робота.....	12
5 Індивідуально-консультативна робота.....	19
6 Запитання для самодіагностики.....	20
Список джерел.....	21

ВСТУП

Головним завданням вітчизняного екскурсійної справи було перш за все підвищення культурного і інтелектуального рівня населення країни. Можна сказати, що екскурсія в середині ХХ століття стала серцевиною вітчизняної туристської галузі. Ось чому так важливо розвивати науку екскурсійної справи. Наукове осмислення різнобічних практик сучасної екскурсійної діяльності, формування сучасного екскурсійного свідомості суб'єктів туристично-екскурсійного процесу є нагальною потребою сучасності.

Метою навчальної дисципліни «Екскурсологія» є формування спеціальних знань, вмінь і навичок студентів в сфері педагогіки, психології, методики та логіки екскурсійного процесу як елементів професійної майстерності екскурсовода.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Екскурсологія» є теоретична та практична підготовка студентів професійного спрямування «Туризм» з питань: методології та методики екскурсійної справи; педагогічної техніки екскурсійної роботи; психології екскурсійної діяльності; формування організаторських, комунікативних та аналітичних здібностей екскурсовода.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **знати**:

- дидактичні та методологічні принципи організації екскурсійного процесу;
- механізми сприйняття екскурсійної інформації;
- способи привертання, концентрації та переведення уваги екскурсантів;
- логічні вимоги до подання екскурсійного матеріалу.

вміти:

- застосовувати словесні, наочні та практичні методи в роботі з екскурсантами;
- використовувати невербальні засоби впливу в екскурсіях;
- організовувати післяекскурсійну роботу.

Мати компетентності:

теоретичні: засвоїти історію екскурсійної справи; основні поняття та терміни екскурсійної теорії; методику підготовки екскурсій та її методичне забезпечення; техніку проведення екскурсій; особливості проведення різних видів екскурсій; організацію екскурсійної роботи в туристсько-екскурсійних організаціях; професійну майстерність екскурсовода;

практичні: оперувати основними поняттями з екскурсології; проектувати процес обслуговування туристів; застосовувати окремі методичні прийоми ведення екскурсії; застосовувати техніку ведення екскурсії; розробляти контрольний текст екскурсії; розробляти різні види екскурсій з урахуванням пізнавальних потреб екскурсантів; аналізувати потреби групи екскурсантів і використовувати необхідні форми роботи з ними; самостійно підготувати екскурсію і комплект документів до неї; розробляти і проводити екскурсії; аналізувати запропоновану екскурсію; аналізувати результати екскурсії.

Форма підсумкового контролю – екзамен.

1 ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ТА ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тематичний план навчальної дисципліни «Екскурсологія» складається з одного модуля, який логічно пов'язує два змістовних модуля за змістом та взаємопов'язаними. Навчальний процес здійснюється у таких формах: лекційні, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота студента, контрольні заходи. Структура залікового кредиту наведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Структура залікового кредиту навчальної дисципліни «Екскурсологія»

Тема	Лекції		Практичні (семінарські) заняття		Самостійна робота	
	д.ф.	з.ф.	д.ф.	з.ф.	д.ф.	з.ф.
1	2	3	4	5	6	7
МОДУЛЬ 1 «ЕКСКУРСОЛОГІЯ»						
Змістовий модуль 1 Екскурсологія як наука						
Тема 1 Екскурсологія як наука.	2	1	4	2	10	10
Тема 2 Зв'язок екскурсології з іншими науками.	2	1	4	2	10	10
Тема 3 Екскурсійний метод пізнання.	2	1	4	1	12	12
Разом годин за ЗМ 1	6	3	12	5	32	32
Змістовний модуль 2 Аспекти організації екскурсійної діяльності						
Тема 4 Екскурсія як педагогічний процес.	1	1	2	1	9	8
Тема 5 Психологія екскурсійної діяльності.	1	1	2	1	9	8
Тема 6 Логіка в екскурсії.	2	1	4	1	7	8
Тема 7 Шляхи удосконалення екскурсійної методики.	2	1	4	2	7	7
Разом годин за ЗМ 2	6	4	6	5	32	31

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5	6	7
Змістовний модуль 3 Професійна майстерність екскурсовода						
Тема 8 Особиста майстерність екскурсовода.	2	1	4	2	19	17
Тема 9 Професійна майстерність екскурсовода.	3	2	6	3	16	15
Разом годин за ЗМ 3	5	3	10	5	35	32
Індивідуальне завдання	-	-	-	-	-	30
Всього годин	17	10	34	15	99	125

Зміст дисципліни за змістовими модулями та темами

Змістовий модуль (ЗМ) 1.1 Екскурсологія як наука

Тема 1 Екскурсологія як наука

Поняття та завдання екскурсології. Предмет дослідження екскурсології. Екскурсійний метод. Методологія та методика екскурсійної справи, Історія розвитку екскурсології.

Тема 2 Зв'язок екскурсології з іншими науками

Дидактичні принципи екскурсійного процесу: науковість, доступність, системність, переконливість.

Педагогічні завдання екскурсії та педагогічна техніка екскурсовода. Психологічні особливості екскурсії. Пізнавальний, емоційний та вольовий процеси пізнання екскурсійного матеріалу. Екскурсія як інформаційний процес. Дотримання законів логіки в екскурсійній діяльності.

Тема 3 Екскурсійний метод пізнання

Методи пізнання та їх використання в екскурсійному процесі. Вимоги до екскурсійного методу. Діалектичні, формально-логічні, конкретно-історичні та часткові методи в екскурсології. Предметність та речова доказовість (наочність) екскурсійного методу. Поєднання в екскурсійному методі методів навчання та виховання. Локальний та моторний принципи екскурсійної методики. Способи та прийоми повідомлення знань в екскурсії. Комплексний характер екскурсійного методу.

Змістовий модуль (ЗМ) 1.2 Аспекти організації екскурсійної діяльності

Тема 4 Екскурсія як педагогічний процес

Виховний вплив екскурсовода на екскурсантів. Культурно-просвітницькі аспекти екскурсійної роботи. Виховне значення тематичних екскурсій. Особливості поєднання у екскурсії завдань навчання і виховання.

Педагогічні рівні переходу від прямого дедуктивного до ймовірного пояснення. Осмислення екскурсійної інформації. Використання екскурсоводом методів переконання, приучення, вимагання та заохочення. Виховання у екскурсантів навичок самостійного дослідження об'єктів. Дидактичне та виховне завдання екскурсовода. Конструктивний, організаторський, комунікативний та пізнавальний компоненти екскурсійної діяльності. Післяекскурсійна робота екскурсовода. Педагогічна техніка та її елементи.

Тема 5 Психологія екскурсійної діяльності

Екскурсія як процес пізнання. Механізми сприйняття інформації. Пізнавальні, емоційні та вольові процеси сприйняття екскурсійного матеріалу. Поєднання чуттєвого та логічного методів пізнання в процесі екскурсії. Уявлення, судження та умовиводи як складові процесу мислення екскурсантів. Асоціації в екскурсіях. Словесні, наочні та практичні методи роботи екскурсовода з екскурсантами. Правила екскурсійного спілкування. Психоемоційний контакт між екскурсоводом та групою, методи його встановлення та підтримки. Активність екскурсантів як показник ефективності екскурсії. Зацікавленість та її прояви.

Особливості сприйняття інформації. Дедуктивний та індуктивний методи пізнання в екскурсіях. Види пам'яті. Привертання, концентрація та переведення уваги. Втрата і деконцентрація уваги та способи їх подолання.

Тема 6 Логіка в екскурсії

Вимоги логіки до змісту та способу подання екскурсійного матеріалу. Логічна форма екскурсії. Закони логіки, які необхідно враховувати під час підготовки екскурсії: закон тотожності, закон протиріччя, закон виключеного третього, закон достатньої підстави. Логічні проблеми в екскурсії та можливості їх усунення. Умовивід як логічна форма отримання знань екскурсантами. Ступені умовиводу посилення, висновки, нове судження. Логічні переходи в екскурсіях. Підпорядковані, тотожні, протилежні, співвідносні та співпорядковані логічні переходи.

Тема 7 Шляхи удосконалення екскурсійної методики

Загальна та часткова екскурсійна методики. Структура методики екскурсійної роботи. Методика екскурсійного показу та методики екскурсійної розповіді. Особливості екскурсійної методики у різних видах екскурсій. Вимоги екскурсійної методики. Забезпечення безперервності екскурсії як процесу засвоєння знань. Варіанти поєднання показу та розповіді в екскурсії.

Використання пауз. Напрями підвищення якості методичної роботи в екскурсійних установах. Науково-методична література.

Змістовий модуль (ЗМ) 1.3 Професійна майстерність екскурсовода

Тема 8 Особиста майстерність екскурсовода

Виникнення професії «екскурсовод»: вітчизняний та закордонний досвід. Вимоги до екскурсовода. Престиж професії. Особистість екскурсовода. Активна життєва позиція. Конструктивні, організаторські, комунікативні та аналітичні здібності екскурсовода. Тенденційність в роботі екскурсовода. Роль темпераменту екскурсовода у проведенні екскурсії. Авторитет та індивідуальність екскурсовода. Моральні якості. Самооцінка.

Тема 9 Професійна майстерність екскурсовода

Професійна майстерність екскурсовода. Знання та уміння. Ерудиція екскурсовода. Фактори, що впливають на екскурсійну майстерність. Інтуїція екскурсовода. Шляхи підвищення екскурсійної майстерності.

Професійні вміння та навички екскурсовода. Система навчальних вправ. Домашні завдання. Мова екскурсовода. Екскурсовод як інформатор, коментатор, співрозмовник, порадник, емоційний лідер. Форми ораторського мистецтва екскурсовода. Зовнішня та внутрішня мова екскурсовода. Прихований діалог. Стил ь та культура мови. Мовний етикет. Темп та ритм мови. Логічні наголоси. Невербальні засоби спілкування. Класифікація жестів, що використовуються в екскурсійному показі. Вказівні, просторові, реконструктивні, спонукальні, емоційні жести. Міміка та поза екскурсовода. Екскурсійний етикет.

2 ПЛАН ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Семінарське (практичне) заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу, а також під час виконання. Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямованого на формування вмінь та навичок виконання певних видів роботи, а саме вивчення даної теми курсу «Екскурсологія». У процесі проведення практичного заняття організується дискусія навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів, а також проблемні питання, відповідь на які має бути знайдена у ході обговорення. У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або у малих групах (при попередньому поясненні викладача) вирішують запропоновані завдання різного

рівня складності, аналізують ситуаційні вправи (кейси). Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували студенти, та підведення підсумків з виставленням відповідної оцінки в залежності від результатів виконаної роботи. План проведення практичних (семінарських) занять з основними питаннями для обговорення на семінарах та форми завдань наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Зміст практичних занять

Назва теми	Перелік практичної роботи (опрацьованих питань)	Кількість годин		Література
		д.ф.	з.ф.	
1	2	3	4	5
МОДУЛЬ 1 «ЕКСКУРСОЛОГІЯ»				
Змістовий модуль 1 Екскурсологія як наука				
Тема 1 Екскурсологія як наука.	Мета: ознайомити студентів з сутністю екскурсійного методу. Охарактеризувати становлення науки про екскурсію та виникнення національної екскурсійної школи. Скласти таблицю етапів зміни ролі екскурсій з 1786 р.	4	2	Основна [2, 3] Допоміжна [8]
Тема 2 Зв'язок екскурсології з іншими науками.	Мета: ознайомити студентів з дидактичними принципами екскурсійного процесу та психологічними її особливостями. Охарактеризувати значення інформаційного процесу в екскурсійній діяльності.	4	2	Основна [4] Допоміжна [3, 4]
Тема 3 Екскурсійний метод пізнання.	Мета: ознайомити студентів з екскурсійним методом пізнання та його комплексним характером. Охарактеризувати поєднання в екскурсійному методі методів навчання та виховання..	4	1	Основна [4] Допоміжна [7]
Змістовний модуль 2 Аспекти організації екскурсійної діяльності				
Тема 4 Екскурсія як педагогічний процес.	Мета: ознайомити студентів з педагогічним процесом при проведенні екскурсії, а також з дидактичним та виховним завданням екскурсовода. Визначити після екскурсійну роботу екскурсовода.	2	1	Основна [6] Допоміжна [2, 7, 8]
Тема 5 Психологія екскурсійної діяльності.	Мета: ознайомити студентів з психологією екскурсійної діяльності та з правилами екскурсійного спілкування. Охарактеризувати види пам'яті.	2	1	Основна [4] Допоміжна [4, 5]

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5
Тема 6 Логіка в екскурсії.	Мета: ознайомити студентів з логікою в екскурсії та з її законами, які необхідно враховувати під час підготовки екскурсії. Визначити логічні переходи екскурсії.	4	1	Основна [6] Допоміжна [2]
Тема 7 Шляхи удосконалення екскурсійної методики.	Мета: ознайомити студентів з структурою методики екскурсійної роботи та її вимогами. Визначити особливості екскурсійної методики.	4	2	Основна [2, 5] Допоміжна [7]
Змістовний модуль 3 Професійна майстерність екскурсовода				
Тема 8 Особиста майстерність екскурсовода.	Мета: ознайомити студентів з виникненням професії «екскурсовод», з вітчизняним та закордонним досвідом.	4	2	Основна [5] Допоміжна [7, 8]
Тема 9 Професійна майстерність екскурсовода.	Мета: ознайомити студентів з професійною майстерністю екскурсовода, та факторами, що впливають на екскурсійну майстерність. Охарактеризувати жести, міміку та позу екскурсовода.	6	3	Основна [2, 6] Допоміжна [2, 7, 8]

3 САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів є важливим елементом успішного засвоєння матеріалу дисципліни. Основне в цій роботі полягає в самостійній праці студентів з вітчизняною та закордонною літературою, ресурсів інтернет, нормативними актами щодо сфери використання матеріально-технічної бази.

Самостійна робота являється інструментом опанування навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Основними видами самостійної роботи, запропонованої студентам є:

- обов'язкове вивчення або закріплення матеріалу, отриманого під час лекцій;
- опрацювання інформації з літератури, рекомендованої до вивчення;
- систематизування та вивчення отриманої інформації;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, дискусій, роботи у групах, опитування, тестування;
- контрольна перевірка кожним студентом-слухачем якості особистих знань за запитанням для самостійного поглиблення, вивчення та самоконтролю;

– підготовка матеріалу до практичного заняття у вигляді тез, доповідей, рефератів.

Перелік питань для самостійного опрацювання за темами і змістовими модулями з посиланням на літературні джерела представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Перелік питань самостійного опрацювання

Назва теми	Питання для самостійного опрацювання	Література
Модуль 1 «Екскурсологія»		
Змістовий модуль 1 Екскурсологія як наука		
Тема 1 Екскурсологія як наука	Історія розвитку екскурсології.	Основна [2, 3, 8] Допоміжна [2]
Тема 2 Зв'язок екскурсології з іншими науками	Педагогічні завдання екскурсії та педагогічна техніка екскурсовода. Психологічні особливості екскурсії. Пізнавальний, емоційний та вольовий процеси пізнання екскурсійного матеріалу	Основна [6] Допоміжна [2, 4, 6]
Тема 3 Екскурсійний метод пізнання	Предметність та речова доказовість (наочність) екскурсійного методу	Основна [6] Допоміжна [2]
Змістовий модуль 2 Аспекти організації екскурсійної діяльності		
Тема 4 Екскурсія як педагогічний процес	Конструктивний, організаторський, комунікативний та пізнавальний компоненти екскурсійної діяльності	Основна [6] Допоміжна [2, 7]
Тема 5 Психологія екскурсійної діяльності	Зацікавленість та її прояви	Основна [6] Допоміжна [4, 5]
Тема 6 Логіка в екскурсії	Логічні проблеми в екскурсії та можливості їх усунення	Основна [6] Допоміжна [2]
Тема 7 Шляхи удосконалення екскурсійної методики	Варіанти поєднання показу та розповіді в екскурсії	Основна [5, 6] Допоміжна [2]
Змістовий модуль 3 Професійна майстерність екскурсовода (4 кредиту/120 годин)		
Тема 8 Професійна майстерність екскурсовода	Авторитет та індивідуальність екскурсовода. Моральні якості. Самооцінка	Основна [5] Допоміжна [8]
Тема 9 Професійна майстерність екскурсовода	Стиль та культура мови. Мовний етикет. Темп та ритм мови	Основна [2, 6] Допоміжна [2, 7, 8]

4 РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА

Відповідно до навчального плану студенти виконують розрахунково-графічну роботу з курсу «Екскурсологія», яка свідчить про обсяг та фундаментальність знань, здобутих під час вивчення курсу, і характеризує вміння самостійно досліджувати окремі питання теми.

Метою виконання розрахунково-графічної роботи є набуття вмінь та навичок самостійного опрацювання літературних, статистичних, картографічних та інших джерел, законодавчих та нормативних документів, систематизації економіко-географічних матеріалів з обраної теми, логічного викладення власних думок. Усе це має обов'язково вміти кваліфікований фахівець-туризмознавець.

У процесі виконання розрахунково-графічної роботи студент повинен проявити:

- загальнотеоретичні знання з курсу «Екскурсологія», які розкривають теоретичні основи і практичні питання дисципліни;
- вміння відбирати, систематизувати та обробляти інформацію у відповідності до поставлених завдань;
- вміння розробляти наукові висновки і конкретні пропозиції.
- Розрахунково-графічна робота має характеризуватися логічністю, доказовістю, аргументованістю і відповідати таким вимогам:
 - містити поглиблений аналіз теми дослідження;
 - містити самостійні дослідження, розрахунки, виконані на ЕОМ;
 - містити обґрунтовані висновки та пропозиції з теми;
 - мати належне оформлення;
 - бути виконаною і поданою на кафедру в термін, передбачений графіком навчального процесу.

Розрахунково-графічна робота виконується на основі поглибленого вивчення спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, передового досвіду з проблеми, яка вивчається.

Основні етапи виконання розрахунково-графічної роботи:

1. Вибір теми, її затвердження.
2. Розробка завдання на розрахунково-графічну роботу, складання календарного плану виконання.
3. Опрацювання літературних джерел і складання плану роботи.
4. Обробка теоретичного та статистичного матеріалу із застосуванням ЕОМ.

5. Написання першого варіанту тексту, подання його для ознайомлення керівникові.

6. Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення розрахунково-графічної роботи.

7. Подання роботи на кафедру.

8. Захист розрахунково-графічної роботи.

Тема і строки виконання розрахунково-графічної роботи визначаються і затверджуються керівником для кожного студента. Роботи, виконані не за своєю темою або подані пізніше вказаного терміну з неповажних причин, не приймаються.

Розрахунково-графічна робота має складатися з наступних частин: вступу, основної частини, висновків та використаних джерел, ілюстративного матеріалу.

У вступній частині (1,5-2 сторінки) розкривається актуальність теми, що висвітлюється, її значення і місце у структурі курсу «Екскурсологія»; визначаються об'єкт і предмет дослідження, мета та завдання роботи, основні методи аналізу.

В основній частині розкриваються головні питання теми. Вони повинні бути викладені детально та аргументовано, логічно висвітлені усі аспекти дослідження, що передбачені планом роботи. Основним питанням теми приділяється найбільше уваги і місця у текстовій та ілюстративній частинах.

У висновках (2-3 сторінки) у вигляді коротких тез подаються підсумки питань, розглянутих в розрахунково-графічній роботі і висновки проведеного дослідження.

Розрахунково-графічна робота закінчується списком використаної літератури, періодичних видань, статистичних і практичних матеріалів.

Ознайомлення з необхідною літературою – це важливий етап у роботі над обраною темою. Роботу з підбору літератури слід починати з розгляду відповідних законодавчих і нормативних документів з теми, а потім підібрати монографічну літературу і публікації в періодичній пресі. При підборі літератури необхідно використовувати: списки літератури, наведені у програмі та робочій програмі курсу; систематичні та предметні каталоги; картографічні матеріали атласів; статті та матеріали, опубліковані у періодичних виданнях (газети та журнали); статистичні щорічники; енциклопедії та довідники тощо.

Усі використані джерела повинні увійти до списку використаної літератури мовою, якою видано те чи інше джерело.

Список літератури (10-20 джерел) вимагає розміщення всіх використаних джерел інформації у такій послідовності:

- закони України (у хронологічній послідовності);
- укази Президента, постанови уряду (у хронологічній послідовності);
- директивні матеріали міністерств (у хронологічній послідовності);
- монографії, брошури, підручники, статті з журналів (абетковий порядок);
- іншомовні джерела;
- електронні джерела.

Кожне джерело у списку використаної літератури повинно містити таку інформацію: прізвище та ініціали (ПІБ) автора, повну назву, місто, видавництво, рік видання, кількість сторінок.

Дьякова Р. А. История экскурсионного дела в СССР : учебное пособие / Р. А. Дьякова. – М. : ЦРИБ «Турист», 1981. – 72с.

Історія екскурсійної діяльності в Україні : навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. – Київ: Кондор, 2004. – 166 с.

Назви використаних статей з періодичної преси належить оформлювати з зазначенням прізвища та ініціалів автора, назви статті, назви джерела, дати і номери, а також сторінок, на яких вміщено ту чи іншу статтю, наприклад:

Удовенко А. М. Роль та місце екскурсійної діяльності у розвитку релігійного туризму на Закарпатті [Електронний ресурс] / А. М. Удовенко // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_81

Посилання в тексті розрахунково-графічної роботи на джерела інформації слід зазначати порядковим номером посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад: «... у працях [1 – 7]...».

Цифровий матеріал повинен бути представлений у вигляді таблиць, схем, діаграм, графіків. Особливу увагу слід приділити правильному оформленню і побудові таблиць, графіків тощо. Вони повинні бути логічним продовженням викладених теоретичних положень і слугувати основою для відповідних висновків і пропозицій.

Зміст та обсяги розрахунково-графічної роботи

Розрахунково-графічна робота виконується тільки українською мовою, обсягом 20 – 25 стандартних аркушів друкованого тексту, включаючи графічний

матеріал. Перевищення обсягу свідчить про невміння відбирати головне з теми та стисло викладати матеріал.

Зміст розрахунково-графічної роботи визначається її темою і відбивається у плані. Для кожної з тем розрахунково-графічних робіт план складається на початку роботи над темою, після попереднього ознайомлення з літературними джерелами та методичними рекомендаціями. Складаючи план, слід урахувати, які питання і в якій послідовності мають бути розглянуті при розкритті даної теми. План повинен бути логічним, а усі питання – сприяти всебічному висвітленню основної ідеї.

Зміст розрахунково-графічної роботи повинен відповідати таким основним вимогам:

- розкриваючи тему, необхідно відокремити головне і показати причинну залежність та регіональні особливості розвитку туристської галузі; показати не лише як розвивається окремий вид туризму регіону, але і пояснити чому саме так, а не інакше; дати економічну оцінку розвитку;

- якість розрахунково-графічної роботи зростає, якщо вона містить огляд літератури, великий фактичний матеріал, проаналізовану і узагальнену статистику. Використовуючи найновіші статистичні дані, можна наводити показники минулих років у динаміці для порівняння у тій частині роботи, де характеризуються етапи розвитку туризму даної території;

- усі питання теми повинні бути висвітлені самостійно, без копіювання, послідовно.

Вимоги до оформлення розрахунково-графічної роботи

Матеріал розрахунково-графічної роботи слід подати у такій послідовності:

- титульна сторінка;
- зміст;
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список літературних джерел;
- додатки.

Мова розрахунково-графічної роботи – державна, стиль – науковий, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, послідовність – логічна.

Робота повинна бути написана розбірливим почерком або надрукована на одному боці сторінок стандартного білого паперу формату А4 (210×297 мм). Комп'ютерний набір – 14-й кегель, 1,5 інтервал, шрифт – Times New Roman.

Текст розрахунково-графічної роботи розміщується на аркуші з дотриманням таких розмірів полів: з лівого боку – 30 мм, з правого – 10 мм, зверху – 20 мм, знизу – 20 мм.

Графічні матеріали (схеми, діаграми, графіки, таблиці) - важлива складова розрахунково-графічної роботи. Студент може значно збагатити текстову частину роботи, використовуючи самостійно зроблені графічні матеріали. Вони виконуються на комп'ютері. Усі графічні матеріали повинні мати заголовки, нумерацію і посилання на джерела. Кількість графічних матеріалів визначається змістом роботи. Як мінімум у розрахунково-графічній роботі повинно бути 1-2 рисунки (схеми, діаграми, графіки), 2-3 таблиці. Графічні матеріали розміщуються в роботі у відповідних розділах. Вони повинні мати вірні назви, що відповідають змісту і темі роботи.

За відсутності або недбалому виконанні графічних матеріалів робота не допускається до захисту. Зразки оформлення графічних матеріалів наведено в кінці методичних вказівок.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою розрахунково-графічної роботи є титульна сторінка, яка включається до загальної нумерації сторінок, але на ній номер не ставиться. Після неї проставляється нумерація без крапки у правому верхньому куті подальших сторінок.

Ілюстрації і таблиці слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше, або на наступну сторінку. Ілюстрації, схеми, діаграми, графіки позначаються словом «Рис.» і нумеруються послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій у додатках. Номер ілюстрації має складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка: наприклад, «Рис. 1.3» (третій рисунок першого розділу); «Таблиця 3.2» (друга таблиця в третьому розділі). Перед розміщення графічного матеріалу необхідно зробити посилання на нього по тексту.

Оцінювання і захист розрахунково-графічної роботи

Виконана розрахунково-графічна робота подається студентом на кафедру для перевірки. Термін перевірки – 3 – 7 днів. Розрахунково-графічні роботи, що одержали позитивну оцінку, допускаються до захисту.

За наявності в роботі певних недоліків, студент їх ліквідує на окремих аркушах із заголовком «Доопрацювання» і додає в кінці розрахунково-графічної роботи. Для повторної перевірки такі роботи не здаються. Якщо розрахунково-графічна робота не відповідає вимогам вищої школи і за висновками керівника підлягає переробці, то студент повинен виконати новий варіант роботи з тієї ж теми, або виправити вказані помилки. Виправлена або перероблена розрахунково-графічна робота здається ще раз на перевірку разом з її першим варіантом.

Захист розрахунково-графічних робіт проводиться відкрито у присутності викладача та студентів групи. Після результатів захисту і висновків викладача виставляється остаточна оцінка. Кращі розрахунково-графічні роботи можуть стати підставою для доповідей на наукових студентських конференціях, можуть бути подані на виставки і конкурси студентських робіт або опубліковані у вигляді статей.

Типові помилки студентів при написанні розрахунково-графічної роботи

План роботи часто непродуманий, нелогічний, включає не всі основні питання теми, не відповідає зразку, який пропонується у методичних вказівках.

Зміст роботи викладається не самостійно, а шляхом комбінування уривків з різноманітних літературних джерел.

Виклад матеріалу не завжди відповідає планові, непослідовний, перевантажений відомостями, що не стосуються теми або мають другорядний характер. Питання плану в тексті не виділяються заголовками.

Використовується застарілі матеріали, без використання найновіших статистичних даних та періодичної літератури.

Порушення співвідношення обсягів основних розділів теми. Захоплення історичними і технологічними процесами.

Граматичні помилки, неприйняті скорочення слів.

Недбале оформлення роботи, відсутність полів, нумерації сторінок, посилань на літературні та статистичні джерела.

Довільне, без дотримання методичних вимог складання списку використаної літератури.

Неповнота і недбалість виконання графічної частини роботи: відсутність назв, умовних позначень, посилань на інформаційні джерела, використання сканованих рисунків і таблиць.

Вибір теми розрахунково-графічної роботи

Кожний студент виконує розрахунково-графічну роботу самостійно під керівництвом викладача кафедри. Студент за бажанням вибирає одну із запропонованих тем. Нижче наводиться орієнтована тематика розрахунково-графічних робіт.

Потенціал міста в екскурсійній діяльності: напрямки використання та перспективи

1. Вул. Сумська.
2. Вул. Пушкінська.
3. Вул. Плеханівська.
4. Вул. Чернишевського.
5. Вул. Алчевських (кол. назва вул. Артема).
6. Вул. Римарська та Університетська.
7. Вул. Максимільянівська (кол. назва вул. Ольмінського) та Ярослава Мудрого (кол. назва вул. Петровського).
8. Вул. Гіршмана та Мистецтв (кол. назва вул. Червонознаменна).
9. Вул. Скрипника та Маршала Бажанова.
10. Вул Садова (кол. назва вул. Чубаря), Потебні та Дівоча (кол. назва вул. Демченко).
11. Вул. Скрипника та Римарська.
12. Вул. Багалія (кол. назва вул. Фрунзе) та Свободи (кол. назва вул. Іванова).
13. Вул. Гоголя, Донець-Захаржевського та Театральний сквер.
14. Вул. Дарвіна та Жон Мироносиць (кол. назва вул. Совнаркомовська).
15. Вул. Культури.
16. Вул. Полтавський шлях.
17. Проспект Науки (кол. назва пр. Леніна).
18. Московський проспект.
19. Вул. Кооперативна, Армянський провулок, Рибна площа.
20. Площа Конституції.
21. Вул. Гіршмана та вул. Манізера (кол. назва вул. Красіна).

План роботи та методичні рекомендації до їх виконання

У вступі обґрунтовується актуальність розрахунково-графічної роботи, мета написання, перелічуються основні завдання при її виконанні, її теоретичне та практичне значення. Обсяг – 1,5 – 2 сторінки.

Основна частина включає 3 компоненти.

Перший компонент передбачає опис історії виникнення вулиці, як виникла її первісна (історична) назва (топоніміка). При зміні назви вулиці необхідно вказати дату (по можливості підставу) і у зв'язку із чим відбулася ця подія. Якщо вулиця була названа на честь якоїсь особистості необхідно дати коротку біографічну довідку про неї. Крім цього необхідно прикласти зображення цієї вулиці на карті м. Харкова.

Другий компонент складається з опису будинків, що є історичним надбанням м. Харкова. При цьому описується історія їх створення, архітектурний стиль, ім'я архітектора, а також дається інформація про їхніх власників.

Третій компонент – історія вулиці в особах, тобто історія людей, які жили в Харкові постійно або тимчасово (так званий «Харківський період»).

До роботи додаються фотокартки будинків, а також особистостей, що згадуються.

Висновки повинні бути лаконічними (2-3 сторінки) і відображати ступінь досягнення мети написання розрахунково-графічної роботи. На підставі дослідження можна зробити висновки теоретичного та прикладного характеру.

5 ІНДИВІДУАЛЬНО-КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА.

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (запитання-відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

- групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничому практику);

- Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

- індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань стосовно яких виникли запитання).

- групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, матеріалів кейсу які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

- індивідуального захисту самостійних та і індивідуальних завдань;
- підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;
- підготовки рефератів для виступу на науковій конференції.

6 ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОДІАГНОСТИКИ

1. Причини створення науки «Екскурсологія».
2. Дидактичні принципи екскурсійного процесу.
3. Психологічні особливості екскурсії.
4. Вимоги до екскурсійного методу.
5. Особливості поєднання в екскурсії завдань навчання і виховання.
6. Педагогічна техніка та її елементи.
7. Правила екскурсійного спілкування.
8. Екскурсія як процес пізнання.
9. Асоціації в екскурсіях.
10. Види пам'яті.
11. Логічна форма екскурсії.
12. Логічні переходи в екскурсіях.
13. Використання пауз.
14. Варіанти поєднання показу та розповіді в екскурсії.
15. Вимоги екскурсійної методики.
16. Вимоги до екскурсовода.
17. Моральні якості.
18. Самооцінка.
19. Активна життєва позиція .
20. Інтуїція екскурсовода.
21. Мова екскурсовода та мовний етикет.
22. Невербальні засоби спілкування.
23. Міміка та поза екскурсовода.
24. Класифікація жестів, які використовуються в екскурсійному показі.
25. Роль темпераменту екскурсовода у проведенні екскурсії.
26. Ерудиція екскурсовода.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Основна література

1. Дворниченко В. В. Организация экскурсионной работы: Методика, опыт / В. В. Дворниченко, Б. В. Емельянов. – М. : Профиздат, 1984. – 163 с.
2. Долженко Г. П. Экскурсионное дело: Учебное пособие / Г. П. Долженко. – Ростов-н/Д: Феникс, Март, 2009. – 272 с.
3. Дьякова Р. А. История экскурсионного дела в СССР: Учебное пособие / Р. А. Дьякова. – М. : ЦРИБ «Турист», 1981. – 72 с.
4. Дьякова Р. А. Основы экскурсоведения / Р. А. Дьякова, Б. В. Емельянов, П. С. Пасечный. – М. : Просвещение. – 1985. – 255 с.
5. Емельянов Б. В. Профессиональное мастерство экскурсовода: Учебное пособие / Б. В. Емельянов. – М. : ЦРИБ «Турист», 1986. – 90 с.
6. Емельянов Б. В. Экскурсоведение: Учебник/ Б. В. Емельянов. – 5-е изд. – М. : Советский спорт, 2004. – 216 с.
7. Емельянов Б. В. Экскурсия – неотъемлемая часть идейно-воспитательной работы: Учебное пособие / Б. В. Емельянов. – М. : ЦРИБ «Турист», 1984. – 122 с.
8. Федорченко В. К. Історія екскурсійної діяльності в Україні: Навч. посібник / В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, М. М. Олексійко. - Київ, Кондор. – 2004. – 166 с.

Допоміжна література

1. Абрамов В. В. Проблеми удосконалення системи підготовки і менеджменту персоналу екскурсійної сфери туристської галузі України. / В. В. Абрамов, М. М. Покоłodна // Коммунальное хозяйство городов. Научно-технический сборник. 2006. – № 75 – С. 203 – 211.
2. Альтгайм Л. Б. Основне значення та принципи організації екскурсійних послуг / Л. Б. Альтгайм // Вісник Хмельницького національного університету. 2016. – № 6. – Т. 1. – С. 215 – 219.
3. Арсененко А. И. Экскурсионная деятельность как основах функционирования рынка экскурсионных услуг / А. И. Арсененко, В. М. Иванова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 4. Географія і сучасність. – 2015. – Вип. 19 (33). – С. 191 – 196.

4. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство: Навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – Київ :Альтерпрес. 2007. – 464 с.
5. В помощь экскурсоводу: Сборник методических и справочных материалов. – М. : РМАТ, 1998. – 93 с.
6. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності. Навч. посіб. / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 178 с.
7. Гецевич Н. А. Основы экскурсоведения / Н. А. Гецевич. – Минск: : Издательство «Университетское», 1985. – 77 с.
8. Голубничая С. Н. Основы экскурсионного дела. Уч. пособие / С. Н. Голубничая. – ДИТБ. – Донецк, 2003. – 214 с.
9. Каролоп О.О. Організація екскурсійної діяльності. / О.О. Каролоп. – К.: Вид. центр КНЕУ, 2002. – 45 с.
10. Культурология и экскурсоведение: Конспекты лекций / Сост. К. В. Кулаев. – М. : Российская международная академия туризма, 1998. – 112 с.
11. Маврина Н. С. Процесс формирования экскурсионной услуги / Н. С. Маврина // Культура народов Причерноморья. — 2009. — № 161. — С. 123-126.
12. Методические рекомендации по использованию элементов психологии в экскурсиях. – М. : ЦРИБ «Турист», 1980. – 136 с.
13. Методические советы организатору экскурсий и путешествий. – М. : ЦРИБ «Турист», 1983. – 119 с.
14. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг. Навч.-методичний посібник / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2011. – 216 с.
15. Нечаев М. П. Экскурсионная деятельность в образовательном процессе / М. П. Нечаев. – М. : Перспектива, 2007. – 28 с.
16. Омельченко Б. Ф. Дифференцированный поход к обслуживанию различных групп туристов и экскурсантов: Конспект лекций / Б. Ф. Омельченко. – М. : ИПК, 1997. – 120 с.
17. Омельченко Б. Ф. Экскурсионное общение: Познание, воспитание, отдых / Б. Ф. Омельченко. – М. : Наука, 1991. – 380 с.
18. Чагайда І. М. Екскурсознавство : навчальний посібник / І.М. Чагайда, С.В. Грибанова. – К., 2004. – 240 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки
до практичних занять та самостійної роботи
з дисципліни

«ЕКСКУРСОЛОГІЯ»

*(для студентів 5–6 курсів усіх форм навчання
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
спеціальності 242 Туризмознавство)*

Укладачі: **АБРАМОВ** Валерій Володимирович
ПОЛЧАНІНОВА Ірина Леонідівна

Відповідальний за випуск *І. М. Писаревський*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання: *І. Л. Полчанінова*

План 2017, поз. 443 М

Підп. до друку 21.03.2017 р.
Друк на ризографі
Тираж 50 пр.

Формат 60×84/16
Ум. друк. арк. 1
Зам. №

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014 р.